

tevékenységüket alig koordinálják. Mindennek nem kívánatos és egyre veszélyesebb következménye, hogy az érdekelt „fogvasztókhoz” néha fölös, néha elégtelen mennyiségben, főként: nem olyan komplex feldolgozásban érkeznek az információk, mint amilyenre szükségük lenne.

A tegnapi és a mai divergens helyzetben a tudományos és műszaki információk rendszere mostohább elbánásban részesült és részesül, mint a másik két rendszer. Ennek, valamint a jövő perspektíváinak megértéséhez a mélyebb társadalmi-politikai összefüggésekből kell kiindulni; a társadalom és a népgazdaság irányításának és tervezésének ugyanis a fejlődés egyes szakaszaiban más és más információs igényei vannak.

Amikor az irányítás és a tervezés a társadalmi újratermelési folyamat materiális oldalaira, a gazdasági fejlődésre kénytelen a fejlett szocializmus építésének mielőbbi megkezdése érdekében koncentrálni, főként statisztikai, illetve terv- és költségvetési információkra van szüksége. Csehszlovákiában ez a korszak, amelyet a „kvantitatív mutatók korszakának” is nevezhetünk, 1950-től kb. 1970-ig tartott. Az azóta eltelt évek mindinkább a „kvalitás jegyében” peregnék. Az elhatározások és a döntések ebben a helyzetben bonyolultabbaká és érzékenyebbekké, ha úgy tetszik: információigényesebbekké válnak, s kettős következményt vonnak maguk után, egyrészt fokozódik a tudományos-műszaki információk jelentősége és szerepe, másrészt érlelődik a három információs rendszer integrálásának – utalásként már említett – szükségessége is.

Hiba lenne, ha a három rendszer integrálását valaki egy csapásra megvalósíthatónak, vagy akár csak egy később bekövetkező teljes integrációnak tartaná. A háromféle információs rendszer a távolabbi jövőben is viszonylag önálló marad. Ez már most is megállapítható, bár az integrálás lehetséges mértékének pontos kialakításáig még sok és felelősségteljes kutatómunkát kell elvégezni, mégpedig a belső igény változásaira és a nemzetközi integrációs szükségességekre való tekintettel.

Műszaki szempontból az integrációnak már ma sincs elvi akadálya, hiszen nyilvánvaló, hogy mindhárom rendszer a számítógépek és a hozzájuk csatlakozó perifériák és távközlési berendezések használatára tér át. Technológiai szempontból azonban már aligha következik be teljes integráció, lévén a statisztikai, illetve a terv- és költségvetési információk nagyrészt numerikus, a szakmaiak pedig elsősorban alfabetikus jellegűek.

Tartalmilag az azonos célokra és feladatokra való összpontosítás fogja jelenteni az integrációt. De hogy ez milyen formában valósul meg, megjósolni is nehéz. Előfordulhat pl., hogy – a szükséges helyeken és szinteken – valamiféle „integráló információs szövet” létesítenek, amely a háromféle, ha nem is három csatornán beérkező információkat a megrendeléseknek megfelelően integrálja, teszi komplexszé. Ezt a szövet –

persze – nem szabad egy újabb hivatalnak, újabb bürokratikus kinövésnek elképzelni. Meglehet, hogy a három rendszer önkéntes társulásából, „közös fenntartású” szervként jön létre.

*/KUBÁTOVÁ, V. – TLUSTY, V. – FOGLE, J.:
Integrace informacnich soustav v CSSR z hlediska
vedeckotechnickych informaci = Ceskoslovenská
Informatika, 17. köt. 11. sz. 1975. p. 283–287./*

(Futala Tibor)

A Chemical Abstracts tárgyköri és képlet szerinti indexének hiányosságai a szabadalomkutatásban

Az irodalomkutatási szakemberek között régóta ismeretes tény, hogy a *Chemical Abstracts (CA) szolgáltatásai csak hiányosan adják vissza a vegyipari szabadalmak információtartalmát*. Mivel azonban ez a tény az információs szakirodalomban csak ritkán szerepel, félő, hogy a felhasználók figyelmét elkerüli.

A felhasználó, amennyiben valamilyen vegyülettel kapcsolatos szabadalomra kíváncsi, a CA tárgyköri indexéhez, illetve képlet szerinti indexéhez (*Subject ill. Formula Index*) fordul. Annak, hogy ez gyakran téves eredményre vezet, két fő oka van. Egyrészt a CA nem regisztrálja az összes, a vegyészek érdeklődésére számottevő szabadalmat, másrészt a regisztrált szabadalmi leírásokban szereplő vegyületek közül nem mindegyik kerül be az indexekbe.

A CA indexelési útmutatója (*Index Guide*) szerint „... hogy egy vegyület bekerüljön az indexekbe, vagy újnak kell lennie, vagy új információnak kellett róla megjelenni. Új információ például egy új előállítás, új reakcióban való részvétel stb. ...” A továbbiakban az olvasható, hogy a szabadalmi leírások tartalmát „... az indexelés szempontjából ugyanúgy választják ki, mint ezt bármely más elsődleges kémiai dokumentum esetében teszik...” Végül ... a kiindulási anyagok és a közbenső termékek mindig bekerülnek a CA indexekbe, amennyiben a közleményben a hangsúly ezeken van, szemben a reakció termékeivel.”

A CA indexek hatékonyságának felmérésére a szerző az Egyesült Királyságban egy hét alatt kiadott szabadalmi leírásokat követte nyomon a CA indexekben. Az így kiválasztott 56 kémiai szabadalomból 55-öt referált a CA. Ez a 98,2%-os eredmény a vártnál kedvezőbb volt. Ezután a szerző az egyes szabadalmakból az összes lényegesnek tartott vegyületet kigyűjtötte (kivéve pl. az oldószereket, iners hordozókat stb.). Amennyiben az adott leírás túlságosan sok vegyületet tartalmazott, csak 5–15 került be a mintába. Ezeket a szerző alapanyagok, közbenső termékek, katalizátorok és termékek szerint

csoportosította. Összesen 276 vegyületre végezte el a vizsgálatot. Mindegyiket először a CA képlet szerinti indexében kereste, majd – ha ez szükségesnek látszott – a tárgyköri indexben is.

Az 55 szabadalomban fellelhető 276 vegyületre vonatkozó keresés eredménye:

	Előfordulás a mintában	Ebből a CA indexekben szerepel	
		tétel	%
Kiindulási anyagok	88	24	27
Közbenő termékek	11	2	18
Katalizátorok	1	–	–
Termékek	176	80	45
Összesen	276	106	38

Az indexelés teljességére a következő adatok világítanak rá:

a vizsgált szabadalmak száma	55 100%
azon szabadalmak száma, amelyekből az összes vegyületek szerepelnek az indexekben	12 22%
azon szabadalmak száma, amelyekből szerepel legalább egy, de nem valamennyi vegyület az indexekben	21 38%
azon szabadalmak száma, amelyekből egyetlen vegyület sem szerepel az indexekben	22 40%

A nyert tapasztalatokat csak részben magyarázza a CA indexelési politikája. Különösen meglepő, hogy a vizsgált esetek 40%-ában – noha ezeket referálta a CA – semmilyen vegyület sem került be az indexekbe.

A vegyületek típusa szerint a következő az indexelt, illetve nem indexelt vegyületek megoszlása:

	Szerves	Szervetlen
indexelt kiindulási vegyületek	18	6
nem indexelt kiindulási vegyületek	54	10
indexelt termékek	76	4
nem indexelt termékek	64	32

A vizsgált indexek tehát önmagukban nem nyújtanak elegendő biztonságot a szabadalomkutatáshoz.

OPPENHEIM, C.: The performance of Chemical Abstracts Subject and Formula Indexes in retrieving compounds disclosed in chemical patents = The Information Scientist, 9. köt. 3. sz. 1975. p. 107–111./

(Valkó Péter)

Az NFAIS a feldolgozott szakirodalmi források gyűjteményének megszervezését javasolja

Amerikai és európai tájékoztatási szervezetek első ízben 1975-ben találkoztak *Washingtonban*, hogy megvitassák a dokumentumok bibliográfiai azonosításának és hozzáférhetősége megjavításának lehetőségét. Az összejövetel költségviselője, az NSF (*National Science Foundation = Országos Tudományos Alap*) további 4000 dollárt biztosított az ASIDIC-nek (*Association of Scientific Information Dissemination Centers = Tudományos Tájékoztatási Központok Szövetsége*) a kérdés tanulmányozására.

Az NFAIS (*National Federation of Abstracting and Indexing Services = Indexelő és Referáló Szolgáltatások Országos Szövetsége*) már 1974-ben foglalkozott a témával; tanulmánya kiindulópontként szolgálhat az értekezlet nyomán alakított munkabizottság működéséhez. Az NFAIS-t nyugtalanítja az a tény, hogy míg tagjai a referálásban és indexelésben kiválóak, addig kevésbé eredményesek az 1957-ben alapított szövetség által referált 17,5 millió feldolgozott szakirodalmi tétel hozzáférhetővé tételében. Az igénylők ismétlődően panaszkodnak, hogy nehézségekkel találkoznak az eredeti dokumentum megszerzése során. Megoldásként az NFAIS a feldolgozott dokumentumok összehangolt gyűjtését javasolja, mégpedig a szövetségi kormány szerveinek, így pl. az *Országos Könyvtári és Információs Bizottságnak* (*National Commission on Libraries and Information Sciences*), a letéti könyvtáraknak, továbbá kiadóvállalatoknak közreműködésével.

A letéti rendszer két részből állna. A számítógépes központi nyilvántartás – a *CAS Source Index* adattárához hasonlóan – tartalmazná az NFAIS által referált és indexelt folyóiratok stb. adatait és lelőhelyjegyzékét. A másik rész egy elszámoló egység feladatát látná el, amely elfogadható áron szolgáltatná bármely feldolgozott dokumentum másolatát, a kiadóknak pedig átutálná a jogdíjakat.

/Advanced Technology Libraries, 4. köt. 6. sz. 1975. p. 5–6./

(Dáczer Éva)

